

УДК [[801.81:398.81]:355.318]:811.161.2-13]
(477)"1914/..."
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.03.706>

«ОЙ У ЛУЗИ ЧЕРВОНА КАЛИНА ...»: АБО ЧОМУ СТРЕЛЕЦЬКА ПІСНЯ СТАЛА СИМВОЛОМ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ ТА МАРКЕРОМ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ*

Оксана КУЗЬМЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-6388>
докторка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
провідна наукова співробітниця,
Інститут народознавства НАН України,
відділ соціальної антропології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: kuzmenko.oksana@gmail.com

Актуальність статті зумовлена потребою висвітлення історії пісні «Ой у лузі червона калина», яка від початку російсько-української війни стала всесвітньо популярною. *Мета* — встановити генетичні зв'язки між гімном Легіону УСС та творами українського фольклору. Стрелецька пісня типологічно близька з козацькими та повстанськими піснями, у поезії яких задіяна символіка калини, семантична продуктивність якої є предметом дослідження. *Наукова новизна* — на основі польових записів авторки, особистого досвіду спілкування із біженцями та огляду масмедійних платформ проведено аналіз способів функціонування пісні, що забезпечило її повторну фольклоризацію. Подано перевірені факти з історії виникнення, географії поширення, проаналізовано причини та вияви текстуральних змін. Зроблено висновок, що концептуальне значення головних образів пісні допомагає виявити національну ідентичність сучасних українців, які прагнуть свободи. *Методологічною основою* є принципи діахронно-синхронного аналізу та історизму, функціонально-системний підхід до вивчення явищ пісенної культури із залученням історико-типологічного, семантико-структурного методів.

Ключові слова: російсько-українська війна, український фольклор, Легіон Українських січових стрільців, стрелецька пісня, популярна пісня, фольклоризм, фольклоризація, фольклорний концепт, символ, червона калина.

* Довопнений варіант статті, яка вперше була подана до друку на замовлення редакції литовського етнологічного журналу «Būdas» у квітні ц. р.

Oksana KUZMENKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-6388>
Doctor of Sciences in Philology
(Ph. D. in Folklore Studies), Senior Scholar,
Leading Research Associate,
The Ethnology Institute
National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Social Anthropology,
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: kuzmenko.oksana@gmail.com

«OH, THE RED GUELDER ROSE IN THE MEADOW ...», OR WHY THE RIFLEMEN'S SONG BECAME A SYMBOL OF THE LIBERATION STRUGGLE AND A MARKER OF UKRAINIAN IDENTITY

The relevance of the article is determined by the necessity to highlight the history of the folklorization of the song «*Oj u luzi chervona kalyna*» / *Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow*», which has become popular all over the world since the beginning of the Russian-Ukrainian war. The purpose of the article is to establish the genetic links between the song-hymn of the USS Legion and other works of Ukrainian ritual folklore (carols, wedding songs, laments), and most importantly, with non-ritual lyric epics. The rifle song is typologically close to the Cossack and insurrectional songs, in the poetics of which symbolism of guelder-rose is used and the semantic productivity of which is the subject of research. Scientific novelty — on the basis of the author's personal experience of communicating with refugees and a review of mass media platforms was carried out an analysis of methods of adapting the song by professional Ukrainian and foreign singers, ensembles and folk performers of various ages, which ensured the secondary folklorization of the composition with literary origin.

Proven facts are presented from the history of the song, which was created at the beginning of the First World War, the geography of the variants distribution is determined, the reasons and manifestations of textual changes are analyzed. The folklorism and peculiarities of the poetics of the song are separately considered, which are based on a combination of archaic symbols (guelder-rose, mother, glory), folk formulas and metaphors that are able to combine and build up modern meanings («to raise the guelder-rose» = to win the state, «Ukraine become pained» = occupation). It was concluded that the conceptual meaning of the main images of the song helps to reveal the national identity of modern Ukrainians who are striving for freedom. The song is an expression of the political consciousness, integration and determination of Ukrainian citizens in their opposition to the aggression of the Russian Federation and a non-military form of participation in the liberation war.

The methodological basis is the principles of diachronic-synchronic analysis and historicism, as well as a functional-systemic approach to study of the phenomena of national song culture with the involvement of historical-typological, semantic-structural methods of analysis of verbal texts.

Keywords: Russian-Ukrainian war, Ukrainian folklore, Legion of Ukrainian Sich Riflemen, Rifleman song, popular song, folklorism, folklorization, folklore concept, symbol, red guelder-rose.

Вступ. Сьогодні увесь світ з гарячих медійних новин про російсько-українську війну часто чує революційне гасло «*Слава Україні! — Героям слава!*». Більшість західноєвропейських громадян, очевидно, не знають його історії, що ворує до привітання стрільців, які воювали в Українській Повстанській Армії (1942—1960) у час Другої світової війни і опісля. Відомо, що метою УПА було здобуття самостійної соборної держави Україна. Народна армія сформувалася у важкий час визволення з-під нацистської окупації та боротьби за національну свободу у період «возз'єднання» західної та східної частин українських етнічних територій, а фактично нового і жорстокого сталінського терору та радянсько-російського поневолення України.

Репресивно-ідеологічна машина московської брехні й тиску на радянських істориків породила численні міфи про «Велику вітчизняну війну» [1, с. 36; 2], актуалізовані російською пропагандою. Одним з них маніпулюють й сьогодні, очорнюючи правду про організований Рух Опору 1940—1950-х років, який чинили українці, та багато інших поневолених народів, зокрема литовці [3]. Як і для українців, політичні катаклізми, усі історичні турбулентні зміни середини ХХ ст. досі живуть в спогадах литовців старшого покоління і проявляються в усній історії та оповідній традиції, яка має значення для майбутнього окреслення особистої ідентичності та колективних уявлень про історію держави [4, р. 111].

Отож, метою нашої статті є встановлення генетичних зв'язків між піснею-гімном Легіону УСС «Ой у лузі червона калина» та іншими текстами українського воєнно-політичного фольклору ХХ ст., які актуалізувалися і мають значення для визначення національної ідентичності сучасних українців.

Основна частина. Пісня літературного походження «Ой у лузі червона калина» має понад столітню історію. Стрілецтво УПА свою політичну програму й культурне підґрунтя сформувало на досвіді попереднього покоління — на розповідях батьків і дідів, які воювали у Першій світовій війні, особливо тих, які були у лавах Українських Січових Стрільців (скорочено — УСС). Виховані на прикладах патріотизму і героїки січового стрілетства українські повстанці майже повністю перейняли і їхній пісенний репертуар [5, с. 170—171]. На думку колишнього Головного командира УПА в 1950—1954 рр. Ва-

силя Кука (1913—2007), з яким я зустрівся особисто у 1998 р. у стінах Відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України, стрілецький фольклор відіграв найбільшу роль у формуванні патріотичного завзяття повстанців. У розмові В. Кук, відомий також і як дослідник української музичної культури ХVІІІ ст., засвідчив, що ще до створення повстанських пісень «все жило тими (стрілецькими) піснями, знали їх всі (і «Гей там на горі Січ іде», «Ой у лузі червона калина», «Коли ви вмирали», «Упав стрілець у край зруба» та багато інших). Козацькі (пісні) відходили на задній план, оскільки саме стрілецька пісня була ближча часово і найбільш поширена» [6].

Стрілецька пісня займає ключове місце у стрілецькому фольклорі, що є оригінальним пластом української народної творчості першої третини ХХ ст. Реєстр відомих пісень охоплює понад 200 творів літературного і фольклорного походження. У збірник «Стрілецькі пісні» (Львів, 2005) включено 164 тексти (не враховуючи численних варіантів), з яких 83 пісні авторські [7].

Стрілецький фольклор представлений й іншими жанрами, зокрема оповіданнями-спогадами та переказами, анекдотами, фольклоризованими та власне народними піснями, а саме: гаївками, історичними піснями, піснями-хроніками, баладами. У цих творах головним є образ січового стрільця, його доля, почуття, тривоги і надії на здійснення мети — визволення рідного краю, свого народу та проголошення української держави. Ці твори виникли в середовищі Легіону УСС, що як окремий підрозділ у складі австро-угорської армії активно діяв від самого початку Великої війни. Згодом стрільці легіону стали ядром інших військових формувань, що продовжили визвольні змагання першої половини ХХ ст. Загалом в світовій історії період між Першою та Другою світовою пов'язують з найбільш потужними суспільно-історичними зрушеннями, демографічними катастрофами, масштабними людськими смертями та стражданнями. Але саме у цей час українська усна культура найвиразніше продемонструвала мотиви народної єдності, стійкості та ресурс потужної фольклорної пам'яті, яка зберігає образ драматичного часу майже столітніх національно-визвольних змагань [8; 9].

Актуалізація стрілецької пісні літературного походження «Ой у лузі червона калина», її поширен-

ня у світі, є яскравим виявом продуктивності української народної ліро-епіки. У важкі дні повномаштабної російсько-української війни ця патріотична пісня набула нового життя по усій Україні. Сьогодні її виконують не тільки професійні виконавці як гурт «Гайдамаки» й Тоня Матвієнко у кліпі на основі кадрів з історичного фільму «Червоний» режисера З. Буадзе (2017) [10] чи співачка й поетка Марина Тимофійчук — НАВКА [11]), але й маленькі діти, яким у перші дні війни довелося втікати з небезпечних місць [12]. До прикладу, п'ятирічна киянка Олександра С. (іл. 1), яка з березня 2022 р. два місяці жила з батьками в моєму домі у Львові, при кожній ранковій зустрічі радісно наспівувала:

*Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо!*

Стрімкому масовому поширенню пісні посприяв виступ Андрія Хливнюка, соліста гурту «Бумбокс», який на четвертий день нападу Росії на Укра-

Іл. 1. 5-річна киянка Олександра С. співає «Ой у лузі червона калина». Львів, Великдень, 24.04.2022 р. Світлина О. Кузьменко

їну 28 лютого 2022 року заспівав першу строфу на Софійській площі у Києві. Ремікс зробив південноафриканський музикант Девід Скотт з гурту The Kiffness [13]. Невдовзі, місяць потому, під нову аранжувальну композицію «червоної калини» виступили українські спортсмени на чемпіонаті світу з фігурного катання [14]. Завдяки цифровим технологіям давня пісня зі стрілецького кола, середовища патріотичної сільської молоді Галичини міжвоєнного періоду неймовірно швидко увійшла в сучасне міське повсякдення. Це зовсім недавно у час сирен «тривоги» саме цей твір пристрасно співали у київському метро літні люди [15].

Коллективне виконання пісні відіграє важливу інтеграційну, комунікативну й ідентифікаційну функції, оскільки надихає й вмотивовує усі прошарки української спільноти до об'єднання не тільки у фізичну, але й у культурно-ментальну боротьбу з жорстоким російським агресором. Відтак з'явилася низка всеукраїнських відео-флешмобів від студентів [16], хорових колективів, музичних груп Збройних Сил України [17], популярних українських співачок у час благодійних футбольних матчів [18; 19], а також виконавців з-поза меж держави. Найвідоміша стрілецька пісня звучить сьогодні за кордоном: в американській діаспорі [20], у виконанні представників тих народів, які підтримують українців, зокрема грузинською [21], німецькою та французькою мовами [22]. Але найбільшого світового розголосу мелодія «Ой у лузі червона калина...» здобула завдяки легендарному британському рок-ансамблю Pink Floyd, якого надихнула композиція А. Хливнюка [23]. Цю пісню понесли українські біженці у різні західноєвропейські країни, де у спонтанному хоровому співі їх підтримали сотні друзів, як це відбулося у столичних містах Литви [24] та Польщі [25]. Отож очевидно є друга хвиля фольклоризації пісні, що стає гімном нескореного українського народу, символом боротьби і протесту.

Виняткова популярність однієї з низки інших стрілецьких пісень спонукає звернутися до її генези та поетики. Нагадаю деякі найважливіші фрагменти, які я досліджувала раніше у зв'язку із темою народного життя стрілецької пісенності [26].

Інваріант «Ой у лузі...» з'явився ще до початку Першої світової війни. Передісторія сягає 1913 року та обставин політичної активізації українського сус-

пільства Галичини, які зумовили оновлення вистави «Сонце руїни» (1911) за однойменною трагедією Василя Пачовського (1878—1942). Зміст п'єси знаного галицького поета, драматурга, педагога відображає дуже важкий період історії України другої половини XVII ст. часів козаччини, відомого як Руїна. Автор, якого сучасники назвали «поетом національної ідеї», прагнув закладати у своїх творах ідеологію самостійної української державності для майбутніх поколінь, які повинні були сформуватися на пошані до минулого, на почутті гордості за свою націю.

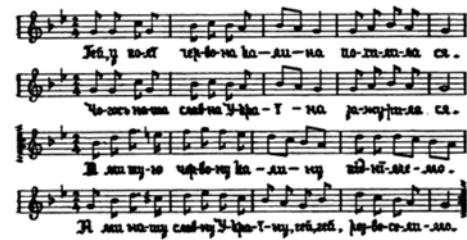
З 1912 року вистава з успіхом йшла у львівському театрі громадсько-культурного товариства «Руська Бесіда». Тогочасний режисер та художній його керівник Степан Чарнецький (1881—1944) замінює історичну пісню «Гей не дивуйтесь, добрії люди», яку в оригіналі виконує хор війська, на текст із зачином «Ой у лузі червона калина». За свідченням Чарнецького, мелодію він підібрав сам, опираючись на мотив іншої народної пісні. На думку музикознавця Василя Витвицького, це була мелодія з родинно-побутової пісні «Ой зацвила червона калина над криницею». Оранжевання допоміг здійснити диригент театру Михайло Коссак (1874—1938). Виставу з успіхом показали у містах Галичини та Буковини, зокрема у Самборі, Дрогобичі, Стрию, Станіславові, Чернівцях.

С. Чарнецький згадував, що вистава підкорила «все Поділля». Його фраза метафорично підтверджує факт, що український професійний театр, а потім і стрілецький театр, яким опікувався отаман Михайло Волошин (1877—1943) — до війни співак, хоровий диригент та музичний критик — відіграли виняткову роль у процесі популяризації та поширення новостворених пісень. Відомо, що у червні 1914 року, за два місяці до війни, п'єсу зіграли на окружному з'їзді товариства «Січ».

З вибухом Першої світової війни сформувався добровольчий Легіон УСС, який австрійська влада обмежила до кількості 2,5 тисяч осіб, серед яких був і командир чоти Григорій Трух (1894—1959). Талановитий розвідник, поет, згодом автор кількох пісень про січових стрільців наспів «Ой у лузі...» почув від пана Іваницького, службовця української каси у Стрию, який, вірогідно, побував на виставі. Натхненний першим куплетом Г. Трух додав три строфи, у яких йдеться про битву (= «тан», танець) стрільців-добровольців з московським (царським) військом:

14

Червона калина.

Гей, у лузі червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся.
А ми тую червону калину підімемо,
А ми тую славу Україну, гей, гей, розвеселимо.
Машерують наші добровольці на кривавий лан,
Визволяти братів Українців з московських кайдан.
А ми наших братів Українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо.
Гей, у полі ярої пшеницьки золотистий лан,
Розпочали стрільці-Українці з Москалями тан.
А ми тую яру пшеничку ізберемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо.
Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
То прославить по всій Україні Січових Стрільців.
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо.

Іл. 2. Перша публікація пісні «Ой у лузі червона калина» у збірнику «Сім пісень для вояків» (Відень: Видання СБУ, 1915)

2. Машерують наші добровольці на кривавий лан,
Визволяти наших українців з московських кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!

3. Ой у полі ярої пшеницьки золотистий лан,
Розпочали наші добровольці з москалями тан.
А ми тую яру пшеничку ізберемо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!

4. Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
То прославить по всій Україні Січових Стрільців.
А ми тую червону калину збережемо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо.

Текст з мелодією вперше були опубліковані у 1915 році в невеликій брошурці «Сім пісень для вояків», яка вийшла у Відні (іл. 2). Тодішній член Української Боевої Управи, громадський діяч та знаний гімназійний викладач Іван Боберський (1973—1947) у статті «Стрілецькі пісні і труби» (1916) описав широкий спектр стрілецького репертуару: від популярних українських народних пісень, що згодом зазнали переробок («Гей з-за гори чорна хмара встала», «Пливе човен води повен», «Летіла куля понад гору» та ін.), до власне стрілецьких пісень, з яких особно була «Ой у лузі червона калина». Вже тоді він

Іл. 3. Публікація «Ой у лузі червона калина» у «Сьпіванику УСС» (Відень, 1918)

Іл. 4. Раритетний збірник стрілецьких пісень «Сурма» (Львів; Київ, 1922), обкладинка. Власність авторки

був переконаний у тому, що саме ця пісня «декларувала завдання визволення й рівноважила своєю вірою в щасливе майбутнє усі жалібні пісні» [27].

У повоєнних спогадах Г. Трух (тодішній о. Андрій ЧСВВ), окрім повного літературного тексту із чотирьох строф, подав також коментар про те, як прийняли пісню, яку він розучив з стрільцями. Він вказав на важливу умову поширення «червоної калини», зокрема про відповідну ритмічну побудову (не в останню чергу оптимістичний вигук у приспіві «Гей! Гей!»):

«Котра пісня була знана й відповідна до співу під час марширування, вона лунала на стрийських вулицях» [28, с. 354].

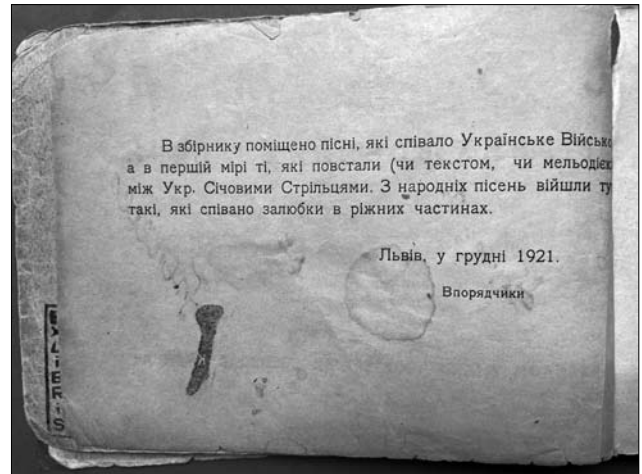
І. Боберський як упорядник найбільш повного збірника воєнного часу — «Сьпіваника Українських січових стрільців» (Відень, 1918, іл. 3) — по-

містив пісню під четвертим числом (після гімну «Ще не вмерла Україна» та «Не пора, не пора» І. Франка, «Ми гайдамаки» О. Маковея) із приміткою «ходою». У щоденнику за 30 жовтня 1918 р. він запише, що «пісні й образці в співанику мають розбудити воєнного духа. Колись воювали ми за себе, станьмо знова до бою за себе, не за других і не для других» [29, с. 50].

Мету було досягнуто. Невдовзі «Ой у лузі...» займала перші позиції у хорових програмах різних стрілецьких концертів. У тому, що січові стрільці свідомо йшли у бій проти ярма російського царату й поневолення «братів-українців», що твердо вірили у свою перемогу, — немала заслуга пісні про червону калину. Спільність мотивів, узгодженість із народно-пісенною системою символів та метафор (похилена калина = небезпека, жнива = битва) на рівні міжчасових історичних паралелей «козацтво — стрілецтво» поглибили її урочистість. Очевидно, саме цю програмну рису мав на увазі колишній сотник УСС, вояк армії УНР Осип Думін, коли писав, що «Ой у лузі червона калина» «гомонила найширше і найчастіше проводжала УСС туди, де вирішувалась доля України» [30, с. 318] (іл. 4—8).

Поширившись спершу у середовищі Легіону УСС, пісня пішла далі. Рядки з ставали крилатими, емоційно зарядженими. Слова «А ми тую червону калину...» від вересня 1919 р. були вписані як гасло газети «Стрілецька думка», друкованого органу корпусу Січових Стрільців. Так ч. 43 за 4 вересня 1919 р. було випущено у день переможного бою за звільнення Жмеринки та Могилева-Подільського. Саме тоді у спільному поході на Київ армій УНР та УГА зіткнулося стрілецтво із червоноармійськими загонами, що стало історичною подією першої російсько (більшовицько)-української війни 1917—1921 рр.

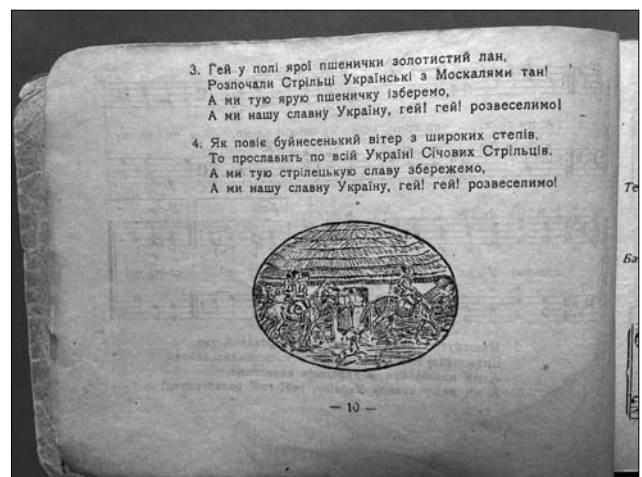
Плідний симбіоз народнопісенного начала й авторської творчості, посилений усним способом побутування зумовило активну фольклоризацію, результатом чого став факт, що деякі упорядники пісенних збірників 1919—1930-х рр. публікували «Ой у лузі...» із приміткою «стрілецька народна». З того періоду відомі й численні музичні обробки, зокрема у виконанні Філарета Колесси (для чоловічого квартету), Олександра Кошиця (для чоловічого хору), Ярослава Ярославенка (для соло і мішаного хору), Зено-

на Лиська (для чоловічого хору), Анатоля Вахнянина (для мішаного чоловічого і дитячого хорів). Згодом, вже у 1943 році в діаспорі вийшли обробки у виконанні Бориса Кудрика (докладніше [7, с. 517]).

Одним з першим після проголошення Незалежності України історією гімну УСС та його народними версіями зацікавився Ф. Погребенник. Дослідник навів приклади лексичних заміну в фольклоризованих варіантах. Очевидною є уніфікація найбільш конкретних історичних назв, що були строго заборонені до згадування у радянський час. Наприклад, «стрільці січовії» замінювали на вираз «наші козаченьки», а «московські кайдани» — на «ворожі кайдани» [31, с. 53].

Записуючи упродовж 1990—2010-х років стрілецькі пісні, я досліджувала типи фольклоризаційних змін у творах літературного походження. Найбільш цікаві доповнені варіанти. Зауважу, що більшість варіантів «Ой у лузі...», які понад сто років функціонують у репертуарі носіїв фольклорної традиції

Іл. 5—8. «Ой у лузі червона калина» у збірнику «Сурма» (1922); іл. 5 — шмуцтитул збірника «Сурма»; іл. 6 — зворот шмуцтитула збірника; іл. 7 — початок пісні; іл. 8 — закінчення пісні

з різних регіонів Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини, демонструють саме такий вид змін [7, с. 38—42].

У стрілецькому фольклорі найкраще помітно механізм нарощування асоціативних зв'язків у давньому дендрологічному символі калина, про який ми писали у спеціальній статті [32]. Тут наголосимо на окремих найважливіших моментах. Передусім зауважу, що «калина» була і залишається надзвичайно активним образом символічного ландшафту в архаїчних зразках обрядової пісенності. У різних жанрах зимового і літнього календарних циклів, які досі функціонують у народній традиції, знайдемо твори, де фігурує кущ калини. Наприклад, у колядках, присвячених дівчині:

1. *Ой рано-рано куроньки п'ють*
Рефрен:
*Радуйся, радуйся, земле,
Син нам ся Божий народ' [ив].*
2. *Ой раніше встала, гарно ся вбрала.*
3. *Пішла по воду, під буковину.*
4. *Напав же єї дрібненький дощик,*
5. *Вона си стала під калиноньку.*
6. *На тій калині — сива зозуля,*
7. *Коби я мала злоту щабельку.*
8. *Калину б стяла, зозулю взяла.*
9. *Пустила б її в батьків садочок,*
10. *[В батьків садочок], в свій городочок.*
11. *А вона би ме'ні рано кувала.*
12. *Рано кувала — браттів збуджала.*
13. *В городі — зілля, в хаті — весілля.*
14. *Золоті вінці — Наталі-дівці¹ [33, арк. 18].*

у кустових піснях, які співають на Трійцю на Поліссі:

1. *Ой у лузи да й калина горкая,
Ой, у мого брата да й жинка й говорка...*
2. *Вой, як заговорить, то як дзвони задзвонять,
А ек заспіває, то всей ліс розлягає...*
3. *А ек заспіває, то всей ліс розлягає,
А ек засмієця — сухий дуб розов'є*
[34, ч. 2, арк. 12]².

Особливу роль відіграє калина у весільній обрядовості, утримуючи першість у портретизації молодої, як гарної і добропорядної дівчини. У піснях та

ладканках її порівнювано з калиною, або використано традиційну для фольклору східних слов'ян формулу «ламати калину» як евфемізм до «кохати», «видавати заміж»:

*Наші молоденька, як калинонька,
— Ой куда ж ти, молоденька, ходила?
Що так твоя головонька й зацвила.
— Ходила я, моя мамко, в вишний сад, (2)
Там на мою й головоньку весь цвіт спав*
[35, арк. 168]³;

*Помалу кіньми грайте,
Подвір'я не лупайте,
Калину не ломіте,
Дівчину не беріте [35, арк. 34]⁴.*

За фольклорним зразком було створено народну пісню «Ой дівчина молоденька пригнула калину» про славу хорунжу Легіону УСС Олену Степанів (1892—1963), яка побутує на Гуцульщині. У тексті пісні, яка про війну, вже немає достатньої повноти символічного, характерного для весільних пісень. Проте одна із сем «дівоча цнота = честь» набуває розгалуження, зумовлюючи асоціацію «дівчина-стрілка — стрілецька честь»:

*Ой дівчина молоденька нагнула калину,
Їдуть стрільці січовії з гори на долину.
Як з'їхали на долину, поставали в лаву,
Як прогнали вороженьків, дістали похвалу*
[7, с. 327].

Використання образу калини у поезії сучасного фольклору не має обмежень за гендерною ознакою, оскільки спільним для «жіночих» і «чоловічих» текстів є ознака молодості. Як приклад, художнє порівняння в одному із голосінь «за сином», яке ми записали на Поліссі:

*Ой синочку, синочку,
Ох мій дубочок зеленейкий,
Ох мій синочок молодейкий,
Ох тпер без поройки
Повалився, похилився
Ох моя дитино, моя калино,
Ох де мені тибє й шукати,*

¹ Зап. і розшифр. О. Кузьменко 3 липня 2014 р. у с. Вікняни Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. від Бурлак (Павлюк) Ганни Миколаївни, 1933 р. н.

² Зап. Н. Пастух, О. Кузьменко 13 липня 2005 р. у с. Бучин Любешівського р-ну Волинської обл. від Токарчук Анастасії Кирилівни, 1935 р. н., Левковець Віри Павлівни, 1934 р. н., Блянюк (Левковець) Олени Олексіївни, 1962 р. н.; Парчук Марії Кирилівни, 1924 р. н.

³ Зап. О. Кузьменко 9 липня 2013 р. у с. Коршів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. від Триноги Марії Миколаївни, 1944 р. н., у с. Казанів (сільрада Коршів) та Жигалюк Наталі Іванівни, 1949 р. н.

⁴ Зап. і розшифр. О. Кузьменко 6 липня 2013 р. у с. Баб'янка Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. від Гейтоти (Чик) Марії Федорівни, 1936 р. н.

Де мині тибе познавати.⁵
 Ой так ти, синочку,
 Дилеко забрався й од мене.
 Ой та я тебе, синочку,
 Ніколи вже й ни побачу [34, ч. 1, арк. 121]⁵.

У родинно-побутових баладах калина також уособлює передчасну смерть і є символом місця поховання обездоленої молодої людини: нелюбої «чужої» невістки («Мала мати сина, сина Василя» [35, арк. 263]) чи козака-сироти:

1. Ой полечко, поле, туманом покрито,
 А на тому полі два козаки вбито.
2. Один козачина — богацька дитина,
 Другий козак — вбитий, бідна сиротина.
3. За богацьким сином плаче вся родина,
 А за сиротою й молода дівчина.
4. На богацькім сині — вишита сорочка,
 А на сиротині — нема ні шнурочка.
5. За богацьким сином вся родина плаче,
 А за сиротою чорний ворон криче.
6. На богацькім сині — висока могила,
 А на сиротині — червона калина [35, арк. 171]⁶.

У давніх елегійних піснях про чужий край та романсах нового часу калиновий кущ є знаком відкритого простору («у долині», «в далині», «в гаю») та поховання будь-де чи на кладовищі («цвинтарі»):

Ой вижду я, ой вижду я на гору,
 на високу кам'яну,
 Та й спогляну, та й спогляну в далину
 на червону калину⁷;

Ой приїхав козак, ту гий, до могили,
 Та й прив'їзав коня до калини.
 («Ой як їхав козак, ту гий, й-а в дорогу») [35, арк. 3]⁸;

А на цвинтарі росте калина,
 Як під калинов дубовий хрест,
 Тобі з другою життя не буде,
 Бо ти про мене все спімнеш.
 («Ой згадай, згадай, той тихий вечір»)
 [33, арк. 274]⁹.

Козацькі та стрілецькі балади описують могилу героя як таку, де обов'язково повинна проростати калина, яка є «святим» деревом, до якого прилітає пташка-вісник, пташка-душа:

Як поїхав в Московщину,
 Там десь я загину[в],
 Свою рідну й Україну
 навіки покину[в].

Казав собі висипати
 високу могилу,
 Казав собі посадити
 в головах калину:

«Будуть пташки прилітати,
 цвіт калини їсти,
 Будуть мені молодому
 приносити вісті».
 («Прощай село рідненьке») [33, арк. 60]¹⁰.

Реалії повстанської боротьби середини ХХ ст. вплинули на те, що дендрологічний образ набуває узагальнених ознак похоронного дерева, що маркує таємне місце поховання. Відтак «калина» утверджується як символ пам'яті про борців, які полягли «за рідний край» та Україну (іл. 9—11):

Мене поховайте в вишневім саду,
 Мені посадіть червону ружу,
 Мені посадіть красну калину,
 Аби люди знали: згіб за Вкраїну.
 («Ой їхали стрільці та й на ворога») [7, с. 450];

1. У лісі темному під білов березов
 Там соловей пісню співав,
 Лежав там убитий стрілець молоденький,
 А тіло ніхто не ховав.

2. Лежав він три дні і три темні ночі,
 Аж тіло зчорніло його.

дрейчук (Барчук) Ганни Павлівни, 1913 р. н. у с. Джурків, неписьменна.

⁹ Зап. О. Кузьменко 10 липня 2014 року у с. Гарасимів Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл., від Шеваги (Дикун) Анни Яківни, 1932 р. н. та Крижанівської (Світик) Марії Пилипівни, 1931 р. н.

¹⁰ Зап. О. Кузьменко 4 липня 2014 р. у с. Буківна Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. від Онищука Василя Федоровича, 1925 р. н.

⁵ Зап. О. Кузьменко, Н. Пастух 15 липня 2005 р. у с. Погулянка Любешівського р-ну Волинської обл. від Кравчук Домни Данилівни, 1928 р. н. та Кухарик (Кощелюк) Марії Яківни, 1948 р. н.

⁶ Зап. О. Кузьменко 9 липня 2013 р. у с. Коршів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. від Триноги Марії Миколаївни, 1944 р. н.

⁷ Зап. О. Кузьменко 11 липня 2012 р. у с. Заланів Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. від Піщик (Кічула) Катерини Григорівни, 1949 р. н. та її чоловіка Піщика Богдана Миколайовича, 1944 р. н.

⁸ Зап. і розшифр. О. Кузьменко 5 липня 2013 р. у с. Джурків Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. від Ан-

Іл. 9. Стрілецька символічна могила у с. Вижній Березів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. 6 липня 2018 р. Світлина О. Голубець

Іл. 10. Стрілецька символічна могила у с. Красів тепер Стрийського р-ну Львівської області. Окроплення могили під час Зелених свят. 30 травня 2015 р. Світлина О. Кузьменко

*Зрубали калину, збили домовину,
І вночі ховали його.*

*3. Як його ховали, всі гармати грали,
А соловей пісню співав,
А зор'і світили йому в карі очі,
Як він ся з родинов прощав.*

*4. «Прощай, рідний батьку, і ти, рідна мати,
І ти, найдорожча, прощай,
Я вже не повернусь до рідної хати,
Я вже не повернусь в свій край» [35, арк. 203]¹¹.*

Потенційні можливості фольклорної поезики, зокрема традиційних синтаксичних конструкцій та

¹¹ Зап. О. Кузьменко 9 липня 2014 року с. Клубівці, Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. від Турик (Старчук) Марії Федорівни 1932 р. н.

формул дозволяють через символ встановити різні семантичні зв'язки, зокрема «калина — Україна», що у фольклорних творах нового часу розгортається до концепту «ВОЛ».

Пара образів «калина — Україна» розпрацьовувалася у стрілецьких піснях літературного походження, наприклад, у піснях Михайла Гайворонського «Йшли стрільці до бою та й через поля», «Ой впав стрілець у край зруба». Згодом повстанськими піснями. Асоціація ґрунтується на поєднанні декількох сем, що підкріплено граматичним родом жіночого образу. У цьому виявляється сутність національної специфіки української мови, бо символ калини виражає не наочну чи конкретно-чуттєву ознаку, а є виразом ідеї, головно ідеї державності.

Ускладнений асоціативний ряд «калина = дівчина = Україна», який прозвучав саме у стрілецькому гімні через епічну метафору «зажуреної України», посприяла виникненню нового мотиву — стрільці прагнуть розвеселити Україну: «А ми на тую червону калину підйемо, / А ми нашу славу Україну! Гей-гей! Розвеселимо».

У народних варіантах через доповнення вводиться розширене звертання ліричного оповідача до паралельних образів «червоної калини» та «славної України». Наприклад, у текстах, які ми записали наприкінці 1990-х років на Львівщині та Тернопільщині, після першого куплету з'являються дві нові строфи з анафоричним звертанням до калини («не хилися», «не журися», «заквітчайся», «розвеселяйся»):

*— Не хилися, червона калино, все вгору рости,
Не журися, слава Україно, ми твої сини.
Ми за тебе, червона калино, не забудем,
Ми для тебе, слава Україно, кращу долю здобудем.*

*Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт.
Не журися, слава Україно, маєш славний рід.
Білим цвітом, червона калино, завітчайся,
Славним родом, наша Україно, гей-гей, розвеселяйся*
[7, с. 38];

*— Не хилися, червона калино, ти ще зелененька,
Не журися, слава Україно, ти ще молоденька*
[7, с. 39].

Через розбудову паралелізму не лише зберігається пафос пісні-гімну, але проявляється бажання народних виконавців оживити традиційною символікою поезику літературного за походженням твору.

Завдяки заперечним дієслівним формам («не забудем», «не хилися», «не журися»), повторам, організованим як антитезова пара («зажурилася» — «не журися», «похилилася» — «не хилися»), нанизуванню зображальних ознак символу («вгору рости», «маєш білий цвіт», «ти ще зелененька»), в імперативах («підіймемо», «збережемо») виявляється патріотичний зміст, коріння якого сягають козацької ліро-епіки.

У цьому контексті прикметним є й інший поетичний аспект відтворення образу. Червоні ягоди калини нагадують краплі крові, саме тому калина в українців здавна стала символом пролитої козацької крові. Архаїчна значущість семантичної пари калина — кров за традицією зберігається у піснях та переспівах воєнної тематики модерного часу:

*У діброві при долині вітер повіває,
Там над стрільчиком калина сізюньки ковтає.*

*Ой червоні тії сльози з стрілецької рани,
Впав біденький при долині, більше вже не стане.*

*Буде стрільчику для тебе з глини домовина,
А китайкою накриє червона калина [7, с. 550].*

У повстанській колядці «На синіх небесах» слово «калина» не вживається, проте асоціація досить виразна. Низка взаємодоповнюючих сем реалізується у структурі метафоричного зіставлення «калина = цвіт, кров, воля»:

*Хоч кривавим цвітом воля процвітає —
Над Києвом, злотоверхим, слава завітає!
[36, с. 367].*

Порівняння ґрунтується на візуальному образі та атрибутивній домінанті «кривавого» цвіту, що є алюзією до червоного кольору ягід калини та уподібненням крові із соком цих ягід. У багатьох стрілецьких та повстанських піснях використано двокомпонентну формулу з епітетами кольору. Колір, як самостійний символічний елемент, доповнює образ калини, виявляючи співіснуючі семи: червоний — «гарний, славний», білий — «чистий, невинний», зелений — «молодий, радісний»:

*І повіяв вільний вітер, трава похилилась.
На повстанцях молоденьких розцвіла калина.
І зацвіла білим цвітом, віття розпустила,
Немов мати синів своїх білим пухом вкрила.
(«Україно, Україно, квітучий наш краю»)
[36, с. 394].*

Іл. 11. Стрілецька могила у с. Пуків Івано-Франківської області, Рогатинщина. 6 липня 2012 р. Світлина О. Кузьменко

Символіка білого калинового цвіту передає позитивну семантику світла, сакрального. У зв'язку із образом Роду в конструкції паралелізму пісні «Ой у лузі...» відбувається ототожнення і посилення конотації епітета «славний» (*славний рід*), що узгоджений із збірним образом захисника України (*славні сини*). Наголосимо, що саме від часу стрілецького чину у Великій війні в українському історичному фольклорі актуалізувався образ військової слави. Він був типовий для епічної поезики козацького циклу, зокрема в прикінцевих частинах дум, що мають «славослів'я», наприклад, про Івася Коновченка у відомому записі Платона Лукашевича:

*Слава не умре
Не поляже!
Буде слава славна
Поміж козаками,
Поміж друзями,
Поміж рицарями
Поміж добрими молодцями!*

Отож трансформація концепту «слава», притаманного народним творам про Запорізьку Січ, у націософську концепцію «Славної України» було закладено на початку ХХ ст. і не в останню чергу завдяки пісням українських січовиків. У стрілецькому фольклорі образ слави вербалізується у двох фор-

Іл. 12. Мотив «червона калина» в міському ландшафті столиці України, Оболонь. Джерело: <https://bigkyiv.com.ua/na-oboloni-zyavylasya-nova-klumba-kalyna-na-snigu/> (дата звернення 29.06.2022)

Іл. 13. Плакат за мотивом пісні «Ой у лузі червона калина» на вулиці Героїв Майдану у Львові. 4 квітня 2022 р. Світлина О. Кузьменко

мах: субстантивній («наша слава») та атрибутивній (через епітет «славна Україна»). У стрілецькому гімні «Ой у лузі...» спостерігаємо оновлення мотиву «стрілецька слава безсмертна», в інших піснях концептуальний образ поглиблюється, стає розгорненим завдяки низці нових мотивів, які виражено через предикати: (славу) «добудемо» → «збережемо» → (слава) «ще живе» → «не загине». Розуміння ідеї національної волі = долі, невмирущості кількох поколінь українських героїв передається мотивом спадкоємності стрілецької слави і справи: «Ми за тебе, червона калина, не забудем».

Мотив спадкоємності козацькому війську є провідним у менш відомому стрілецькому марші «Прийшла пора велика» на слова стрільців Антіна Лотоцького (1881—1949) та Миколи Угриня-Безгрішного (1883—1960). Як організатори «Пресової квартири УСС», що був органом ідеологічного спрямування Легіону УСС, вони безпосередньо працювали на згуртування вояків, писали твори, які сприяли вихованню молоді в дусі патріотизму, любові до української історії, традицій, мистецтва:

*Гей ми, Стрільці січовії,
Стяги в нас малинові,
Ми перші в бій за волю йдем,
Червону калину на все, не на хвилину,
Високо, гордо піднімем!*

Текст був написаний у травні 1915 р., без сумніву, під впливом «Ой у лузі...», та з'явився у другому числі часопису «Червона калина» в червні 1917 року. Так на ґрунті стрілецької символіки закріпилася формула «піднімати калину» із значенням «здобувати політичну незалежність». Поетичне кліше актуалізувалося у повстанській ліриці літературного походження у час Другої світової війни:

*Ми калину йдемо піднімати,
Хмари геть прожене
Ясне сонце волі зустрічати
Дружно всі підем.
Ясно сонце сходить вже у лузі —
Гей, вставай з сонних пут.
Ми умрем, а не здамося нарузі —
Розтрощим кнут!
(«Ми сини могутньої країни»)* [36, с. 109].

Попри інші нововведення персоніфікований образ держави України переважно зіставляється з архетипом матері, що відтворює активну модель Україна = мати. Зв'язок цих фольклорних концептів є дуже продуктивним в історичній ліро-епіці середини ХХ ст. Метафорична формула «зажурена/заплакана нянька Україна» з'являється в зачинах ліро-епічних пісень з елементами хроніки, де описана смерть героїв-націоналістів чи загибель повстанців:

*Ой у славнім Львові сталася новина —
Чогось зажурилась нянька Україна:
До її хати приїхали кати,
Щоби двох хлопців зі світа зігнати
Із городка до Трускавця сумні вістки йдуть:
Біласа і Данилишина в кайданах везуть.*

За підпільну працю дістали заплату:
Засудили кати на життя утрату [36, с. 75];

Зажурилась Україна, як же ж не журитись —
П'ють вороги кров народу, не можуть напитись.
Осінь пізня, вечір тихий, в небі зорі сяють,
Йдуть повстанці в село Урмань,
про лихо не знають [37, с. 62].

Очевидним є те, що категорія дії як основна ознака зіставлень пов'язана з дієсловами, що є значущими елементами фольклорного словника, на який впливає «предикативна здатність людського розуму» (за А. Греймасом). Відомий ще з козацької пісенності образ зажуреної матері-України в символічному чи метафоричному вираженні спершу було актуалізовано у стрілецьких піснях літературного походження. Звідти у воєнно-політичний фольклор увійшла нова формула «стрілець йде здобувати Україну». Цей мотив з'являється на початку 1990-х років в одному з варіантів «Там на горі на Маківці»:

Україна — наша мати,
Як здобудем, будем мати.
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу [38, с. 2].

Закличну маршову стрілецьку пісню переспівав Володимир Вермінський у жовтні 2014 року, в гарячі дні першого року російсько-української війни, невдовзі після трагедії Іловайського котла [39].

Варіантом пісенного мотиву «здобувати Україну» є формула «здобувати волю». Вона полісемантична, оскільки передбачає дії, спрямовані на досягання свободи політичної, соціальної, індивідуальної. Словообраз «воля» є одним із найближчих семантичних еквівалентів концепту Україна. Адже історичний шлях України у настановах поета-пророка Тараса Шевченка сприймається як шлях до «святої» волі. У лінгвістичному трактуванні концепт воля традиційно розглядають як особливий, оскільки він має смислову пару свобода (іл. 12).

Чітка усвідомленість політичного завдання була визначальною в середовищі Легіону УСС, стрільців УГА, а згодом — УПА. Визрівши із січово-сокільських, патріотичних пісень, тема політичної свободи поглибилася в піснях літературного походження завдяки синонімії мотивів «стрілець/повстанець піднімає калину = здобуває волю».

Висновки. Український стрілецький фольклор демонструє процес творчого використання давніх на-

роднописених поетичних формул, що синтезують кілька фольклорних концептів: Сум—Радість, Слава, Воля, Україна [8, с. 437—585]. Упродовж століть вони вживлювалися в народну свідомість через суто український символ «триєдності», кодований у гербовому знаку Тризуб й художньо-образній трійці «калина — (дівчина/мати)-Україна — слава». Саме на основі цього поетичного канону сформувався феномен популярності стрілецької пісенності, особливо маршової пісні «Ой у лузі червона калина».

Стрілецька пісня літературного походження проходить стадію вторинної фольклоризації. Як гімн українського військового формування з часу Великої війни — Легіону УСС — вона через символічний образ червоної калини та метафору «піднятої калини» стає потужним виразником зростаючої політичної свідомості, національної єдності та немілітарного спротиву українців. Сьогодні для багатьох людей у світі ця пісня визначає українську національну ідентичність, набуваючи значення сучасної «Марсельєзи» та нового міфу «України». Масове виконання пісні, яке нещодавно внесли до списку рекордів Гіннеса [40], акумулює потугу глобального смислу священної боротьби, що обґрунтовує кожну визвольну війну, а у випадку України — війну із давнім ворогом — жорстоким та підступним російським загарбником.

1. Гриневич В. *Неприборкане різноголосся. Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 — червень 1941 рр.* Київ; Дніпропетровськ: Ліра, 2012. 508 с.
2. Zinchenko O., Viatrovych V., Maiorov M. *The War & Myth: unknown WWII, 1939—1945.* Kyiv: Ukrainian Institute of National Remembering, 2018. 272 p.
3. Будрецькіс А. *Литовський рух опору, 1944—1952. Український визвольний рух.* Львів. 2005. Вип. 4. С. 210—229. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/67066> (дата звернення: 09.04. 2022).
4. Būgine L. *Borderland Lives: Historical Reflections in Eastern Lithuanian Life Stories. The Storytelling Human: Lithuanian Folk Tradition Today.* Boston: Academic Studies Press, 2020. P. 88—111.
5. Дем'ян Г. *Українські повстанські пісні 1940—2000-х років (історико-фольклористичне дослідження).* Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. 581 с.
6. Кузьменко О. *Піетет повстанців до стрілецької пісні. Шлях перемоги, 1998.* № 27 (2305). С. 6.
7. *Стрілецькі пісні. Упоряд., автор передмови, приміток і додатків О.М. Кузьменко.* Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. 640 с.

8. Кузьменко О. *Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн)*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2018. 728 с. + 16 іл.
9. Кузьменко О. «Гей, яблучко наливається, Україна молода ї укріпляється»: народна творчість про Українську революцію 1917—21 рр. *Україна Модерна*. Ч. 29. С. 122—163. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/uam.2020.29.1205>.
10. «Ой у лузі червона калина...». *Кліп Гурту «Гайдамаки» й співачки Тоні Матвієнко*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2KFmijE0IkW> (дата звернення: 09.04.2022).
11. *NAVKA* — «Ой у лузі червона калина» (караоке версія). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pgmirQnPdzE> (дата звернення: 09.04.2022).
12. Самборська Дар'я. «Діти під час війни швидко стають дорослішими!»: відверта розмова з батьком хлопчика, який надихнув пісню всю країну. URL: https://news.obozrevatel.com/ukr/society/diti-pid-chas-vijni-shvidko-doroslishayut-vidverta-rozмова-z-batkom-hlopchika-yakij-nadihnuv-pisneyu-usyu-krainu.htm?_gl=1*fujreo*_ga*МТЕ5МТg2ОТМzNy4xN-jQ5MzI1NTIy*_ga_JBX3X27G7H*МТY0ОТ-MyNTUyMi4xLjAuМТY0ОТMyNTUyMi42MA (дата звернення: 09.04.2022).
13. «Ой у лузі червона калина». Андрій Хливнюк (Бумбокс і *The Kiffness*). *Слава Україні!* 28.02.2022. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_PLYcHRRGaw (дата звернення: 09.04.2022).
14. Тараненко В. Під пісню «Ой у лузі червона калина» українці пробілися до фіналу Чемпіонату світу з фігурного катання. URL: <https://glavcom.ua/news/pid-pisnyu-oy-u-luzi-chervona-kalina-ukrajinska-parafiguristiv-probilasya-do-finalu-chs-833005.html> (дата звернення: 09.04.2022).
15. «Ой у лузі червона калина похилилася». *Київське метро*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jCSnrciUzNE> (дата звернення: 08.04.2022).
16. «Ой у лузі червона калина» — відео-флешмоб гімну УСС. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YY-R2Of4a-Vs> (дата звернення: 06.04.2022).
17. «Ой у лузі червона калина». *Генеральний штаб ЗСУ*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N7p-AXDwqj3Q> (дата звернення: 08.04.2022).
18. «Ой у лузі червона калина». Христина Соловій, Jerry Heil і Alyona Alyona. *Неймовірне виконання*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=H9jEFM-Ohl-c> (дата звернення: 28.06.2022).
19. «Ой у лузі червона калина». *Легендарна пісня на матчі Клуж — Динамо*. 20.04.2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=emByraZ1FvM> (дата звернення: 28.06.2022).
20. «Ой у лузі червона калина» — «*The Red Guelder Rose in the Meadow*». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LCrPb1crO-4> (дата звернення: 04.04.2022).
21. «Ой у лузі» грузинською. *Це неймовірно!* 29 бер. 2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IYVroarCRT8> (дата звернення: 08.04.2022).
22. *Marlene Maas sang her vision of a better future for Ukraine: The ruined land will flouri*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8hvDOEDGUDE> (дата звернення: 07.04.2022).
23. *BBC News*. Україна. «Ой у лузі червона калина». *Історія пісні від Січових стрільців до Хливнюка і Pink Floyd*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61037106> (дата звернення: 07.04.2022).
24. *У Литві заспівали «Ой у лузі червона калина»*. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=111206-9262921083> (дата звернення: 22.04.2022).
25. Українська «Ой у лузі червона калина» зазвучала у стінах польського храму. 20 квітня 2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kJx500BYkaQ> (дата звернення: 22.06.2022).
26. Кузьменко О. *Стрільцька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2009. 296 с.
27. Бб (Іван Боберський). *Стрільцькі пісні і труби. Діло*. 1916. Ч. 70—76. 12—21 березня. С. 1.
28. о. Андрій Григорій Трух. *Про стрільцьку пісню «Червона калина»*. *За волю України: історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу УСС проти Москви 1914—1964*. Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства УСС, 1967. С. 352—355.
29. Боберський І. *Щоденник. 1918—1919 рр.* Упоряд. О.Ю. Мищик. Київ: Видав. Дім КМ Академія, 2003. 260 с.
30. Думін О. *Історія Легіону Українських січових стрільців 1914—1918*. Львів: Червона калина, 1936. 375 с.
31. Погребенник Ф. «Ой у лузі червона калина похилилася». *Народна творчість та етнографія*. 1990. № 6. С. 51—54.
32. Кузьменко О.М. Символіка калини в українських піснях національно-визвольних змагань ХХ ст. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету*: Символ дерева у світовій культурі та художній творчості. Львів: НЛТУУ, 2006. Вип. 16.4. С. 87—92.
33. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 742. Арк. 1—294. Кузьменко О. Фольклорно-етнографічні записи з Покуття, 2014 р. (Тлумацький, Тисменицький р-ни Івано-Франківської обл.).
34. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 731. Арк. 1—320. Кузьменко О. Фольклорно-етнографічні записи з Покуття, 2013 р. (Тлумацький, Тисменицький р-ни Івано-Франківської обл.).
35. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 26. Од. зб. 535. Кузьменко О., Пастух Н. Фольклорні записи із Західного Полісся. 2005 р. Ч. 1: Весільні обряди та пісні

- Любешівщини. Арк. 1—79. Ч. 2: Пісенні та прозові жанри Любешівщини. Арк. 1—143.
36. *Літопис Української Повстанської Армії*. Т. 25: Пісні УПА. Упоряд., ред. і автор передм. З. Лавришин. Торонто; Львів: Літопис УПА, 1996—1997. 554 с.
37. *Повстанські пісні*. Упоряд. В. Подуфалий. Вип. 1. Тернопіль, 1992. 78 с.
38. *А ми тую червону калину...: Пісні української національно-визвольної боротьби*. Зібрав і упоряд. З. Бервецький. Дрогобич, 1990. 42 с.
39. *Хлопці підємо! Ukrainian military song — Lets go lads*. 10 жовтня 2014 р. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3ELDVhv_Z3M (дата звернення: 22.06.2022).
40. *У Львові встановили світовий рекорд з виконання пісні «Ой у лузі червона калина»*. 28.06.2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kIHVqEE-fdxI> (дата звернення: 29.06.2022).
- NAVKA — «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow» (*karaoke version*). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=pgmirQnPdzE> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
- Samborska, D. «Children grow up quickly during the war!»: a frank conversation with the father of the boy who inspired the whole country with his song. Retrieved from: https://news.obozrevatel.com/ukr/society/diti-pid-chas-vijni-shvidkodoroslishayut-vidverta-rozmova-z-batkom-hlopchika-yakij-nadilnuv-pisneyu-usyu-krainu.htm?_gl=1*fujreo*_ga*MT E5MTg2OTMzNy4xNjQ5MzI1NTIy*_ga_JBX3X27G7H*MTY0OTMyNTUyMi4xLjAuMTY0OTMyNTUyMi42MA (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *Andriy Khlyvnyuk (Boombox and The Kiffness). Glory to Ukraine!* 28.02.2022. Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=_PLYcHRRGaw (Last accessed: 04.09.2022) [in Ukrainian].
- Taranenko, V. *Ukrainians made it to the finals of the World Figure Skating Championship with the song «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow»*. Retrieved from: <https://glavcom.ua/news/pid-pisnyu-oy-u-luzi-cher-vona-kalina-ukrajinska-para-figuristiv-probilasya-do-finalu-chs-833005.html> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *Kyiv metro*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=jCSnpcUzNE> (Last accessed: 08.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *The flashmob video of the Hymn of Legion of Ukrainian Sich Riflemen*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=YR2Of4a-Vs> (Last accessed: 06.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *General Staff of the Armed Forces of Ukraine*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=N7pAXDwqj3Q> (Last accessed: 08.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *Khrystyna Soloviy, Jerry Heil and Alyona Alyona. Incredible performance*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=H9jEFMOhl-c> (Last accessed: 28.06.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *The legendary song at the Cluj—Dynamo match*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=emBypaZ1FvM> (Last accessed: 28.06.2022) [in Ukrainian].
- «The Red Guelder Rose in the Meadow». Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=LcRpb1crO-4> (Last accessed: 04.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow» in Georgian. *It is incredibly! March 29, 2022*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=IYVpoarCRT8> (Last accessed: 04.08.2022) [in Georgian].
- Marlene Maas sang her vision of a better future for Ukraine: The ruined land will flourish*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=8hvDOEDGUDE> (Last accessed: 07.04.2022) [in Ukrainian, in German].

REFERENCES

- Hrynevych, V. (2012). Unbridled Dissonance: The Second World War and Social-Political Identities in Ukraine, 1939 — June 1941. Kyiv; Dnipropetrovsk: Lira [in Ukrainian].
- Zinchenko, O., Viatrovych, V., & Maiorov, M. (2018). *The War & Myth: unknown WWII, 1939—1945*. Kyiv: Ukrainian Institute of National Remembering.
- Budretskis, A. (2005). Lithuanian resistance movement, 1944—1952. *Ukrainian Liberation Movement* (Vol. 4, pp. 210—229). Lviv. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/67066> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
- Bugine, L. (2020). Borderland Lives: Historical Reflections in Eastern Lithuanian Life Stories. *The Storytelling Human: Lithuanian Folk Tradition Today* (Pp. 88—111). Boston: Academic Studies Press.
- Demyan, G. (2003). *Ukrainian Insurgent Songs of the 1940s—2000s (historical and folkloristic research)*. Lviv: Galician Publishing Union [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (1998). Rebels' devotion to the Riflemen song. *The Way of Victory, 27 (2305)*, 6 [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (Ed.). (2005). *Songs of the Ukrainian Sich Riflemen* [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (2018). *Dramatic Human Existence in Ukrainian Folklore: Conceptual Forms of Expression (the Period of WWI and WWII)*. Lviv: Ethnology Institute of National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (2020). «Hey, little apple is ripening, young Ukraine is strengthening»: Folklore about the Ukrainian Revolution, 1917—21. *Ukraina Moderna*, 29, 122—163. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/uam.2020.29.1205>.
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow...». *Clip of the band «Haydamaki» and singer Tonya Matvienko*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=2KFmijE0lkw> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].

- BBC News. Ukraine. «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». The history of the song from Sich Riflemen to Hlyvnyuk and Pink Floyd. Retrieved from: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61037106> (Last accessed: 07.04.2022) [in Ukrainian].
- «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow» sang in Lithuania. Retrieved from: <https://www.facebook.com/watch/?v=1112069262921083> (Last accessed: 22.04.2022) [in Ukrainian].
- The Ukrainian «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow» sounded in the Polish church. April 20, 2022. Retrieved from: [https://www.youtube.com/watch?v=k\]x500BYkaQ](https://www.youtube.com/watch?v=k]x500BYkaQ) (Last accessed: 22.06.2022) [in Ukrainian, in Polish].
- Kuzmenko, O. (2009). *Rifleman Songs: Folklorism, Folklorization, Folklore*. Lviv [in Ukrainian].
- Bb (Ivan Boberskyi). (1916). Rifle songs and trumpets. *Dilo*, 70—76, 1 [in Ukrainian].
- Truh, G. (1967). About the Riflemen Song «The Red Guelder Rose». *For a Free Ukraine. Historical almanac. On the 50th Anniversary of the First Armed Rising of Ukrainian Forces against Moscow. 1914—1964*. New York [in Ukrainian].
- Boberskyi, I., & Mytsyk, O. Yu. (Ed.). (2003). *Diary. 1918—1919*. Kyiv: Publisher House of KM Academy [in Ukrainian].
- Dumin, O. (1936). *The History of the Legion of Ukrainian Sich Riflemen 1914—1918*. Lviv: Chervona Kalyna [in Ukrainian].
- Pogrebennyk, F. (1990). «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow». *Folk Art and Ethnography*, 6, 51—54 [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O.M. (2006). The symbolics of guelder rose in Ukrainian songs of the 20th century national liberating movements. *Scientific bulletin of the National Forestry University: The symbol of the tree in world culture and artistic creativity* (Issue 16.4, pp. 87—92). Lviv: NLTUU [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O.M. (2014). Folklore and Ethnographic Records from Pokuttya (Plumatsky, Tysmenytskyi districts, Ivano-Frankivsk region). *Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 742. Arc. 1—294 [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O.M. (2013). Folklore and Ethnographic Records from Pokuttya (Plumatsky, Tysmenytskyi districts, Ivano-Frankivsk region). *Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 731. Arc. 1—320 [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O., & Pastukh, N. (2005). Folklore Records from Western Polissya. *Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2b. Od. save 535 (Part 1: Wedding rites and songs of Lyubeshiv region. Arc. 1—79; Part 2: Song and prose genres of Lyubeshiv region. Arc. 1—143) [in Ukrainian].
- Lavryshyn, Z. (Ed.). (1996—1997). *Songs of the Ukrainian Insurgent Army* (Vol. 25). Toronto; Lviv: Litopys UPA [in Ukrainian].
- Podufalyi, V. (1998). *Rebel songs* (Vol. 1). Ternopil [in Ukrainian].
- Bervetskyi, Z. (1990). «And we are that Red Guelder Rose...». *Songs of the Ukrainian national liberation struggle*. Drogobych [in Ukrainian].
- Lets go lads! Ukrainian military song — Lets go lads. 10 Oct. 2014*. Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=3ELDVhv_Z3M (Last accessed: 22.06.2022) [in Ukrainian].
- The World Record was set for the Performance of the Song «Oh, the Red Guelder Rose in the Meadow» in Lviv. 28.06.2022*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=klHVqEEfdxI> (Last accessed: 29.06.2022) [in Ukrainian].